

УДК 336.71

О. В. Венгерова,
к. е. н., доцент кафедри фінансів і кредиту,
Класичного приватного університету, м. Запоріжжя

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

O. Vengerova,
candidate of economics, associate professor of Department of finance and credit, Classic Private University, Zaporizhzhya

APPROACHES TO DETERMINE THE INVESTMENT POTENTIAL OF COMMERCIAL BANKS

У статті визначено сутність інвестиційного потенціалу банків та встановлено його відмінність від кредитного потенціалу. Розглянуто існуючі підходи до вимірювання інвестиційного потенціалу банків. Встановлено, що вони не є досконалими і потребують проведення подальших досліджень у цьому напрямі. Сформульовано пропозиції щодо удосконалення розрахунку інвестиційного потенціалу фінансово-кредитних установ. Запропоновано розраховувати інвестиційний потенціал за формулою, що є удосконаленням моделі І. Рикової та О. Андреянової та, на відміну від існуючих, враховує не всі кошти на рахунках фізичних та юридичних осіб, а саме строкові, що вказує на стабільність ресурсів. Практичне значення запропонованої формули полягає в тому, що вона дозволяє підвищити ефективність діяльності фінансово-кредитної установи за рахунок вкладання коштів у високорентабельні інвестиційні проекти.

In the article the essence of bank investment potential is determined and the difference from credit potential is established. The existing approaches of bank investment potential estimate are considered. It is established that they are imperfect and demand carrying out further researches in this direction. Offers on improvement of calculation of investment potential of banks are formulated. It is offered to estimate investment potential on a formula which is improvement of model of I. Rykova and O. Andreyanova and, in difference from existing, considers not all means on accounts of individuals and companies, but only fixed-term deposit, i.e. stable resources. Practical value of the offered formula consists that it allows to increase efficiency of bank activity due to investment of capital in highly profitable investment projects.

Ключові слова: інвестиційний потенціал, кредитний потенціал, інвестиційна діяльність, строкові кошти, дохід, ресурси.

Key words: investment potential, credit potential, investment activity, fixed-term deposit, earning, resources.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасною проблемою розвитку української економіки, особливо в умовах політичної та економічної кризи, є брак інвестицій. Найчастіше, говорячи про інвестиції, мають на увазі іноземні вливання, які здійснюють великі закордонні фінансові групи та корпорації. При цьому слід пам'ятати, що в Україні є й власні фінансові групи, зокрема в банківському секторі, які мають достатньо ресурсів для здійснення інвестиційних операцій. На жаль, вітчизняні комерційні банки займаються переважно кредитуванням населення та поточної діяльності підприємств, що приносить високі прибутки, але не стимулює розвиток національного господарства. За таких умов стає актуальним дослідження інвестиційного потенціалу банків, який сприяв би розвитку вітчизняного виробництва.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням інвестиційного потенціалу банківських установ у своїх працях займався багато вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема таких, як Ф. Ален, О. Алтухова, О. Андреянова, Е. Гілл, Л. Лебединська, С. Леонов, Б. Луців, Дж. Морган, А. Мороз, Л. Ремньова, І. Рикова, Н. Рогальська, П. Роуз та багато інших. Незважаючи на велику кількість наукових праць, що присвячені проблемі визначення інвестиційного потенціалу комерційних банків, питання розрахунку інвестиційного потенціалу залишається недостатньо розробленим. Так, багато вчених-економістів у своїх дослідженнях обмежуються визначенням поняття інвестиційного потенціалу, іноді ототожнюючи його з кредитною діяльністю, або об'єднуючи по-

няття "кредитний потенціал" та "інвестиційний потенціал". Питання ж обчислення інвестиційного потенціалу банків взагалі нерідко лишається осторонь уваги науковців, що й робить актуальним це дослідження.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є розглянути існуючі підходи до розрахунку інвестиційного потенціалу банків та сформулювати пропозиції щодо їх удосконалення. Для досягнення поставленої мети було визначено наступні завдання:

- визначити сутність інвестиційного потенціалу банків та встановити його відмінність від кредитного потенціалу;
- розглянути існуючі підходи до вимірювання інвестиційного потенціалу банків;
- сформулювати пропозиції щодо удосконалення розрахунку інвестиційного потенціалу фінансово-кредитних установ.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Перш за все необхідно визначити сутність поняття "інвестиційний потенціал банку". Для цього розглянемо погляди різних науковців щодо цієї категорії і сформулюємо власне її тлумачення.

Так, економіст С. Леонов, який у своїй праці розглядає інвестиційний потенціал банківської системи взагалі, пояснює це поняття, як "... організовану сукупність наявних в банківській системі інвестиційних ресурсів, яка перебуває у системній єдності, зумовлених ними можливостей банківської системи щодо мобілізації на визначеному часовому проміжку внутрішніх та зовнішніх інвестиційних ресурсів для реалізації стратегічних та тактичних цілей стимулювання економічного зростання, а також готовності економічної системи до сприйняття інвестицій, адекватного реагування на них" [3, с. 280].

Російські вчені І. Рикова та О. Андреева, пропонують визначення інвестиційного потенціалу банків у широкому та вузькому розумінні [6, с. 32]. У першому випадку він являє собою сукупність інвестиційних ресурсів, які можуть спрямовуватись на інвестиційні цілі, а також можливість розвитку та реалізації інвестиційних послуг. Вузьке тлумачення цієї категорії передбачає наявність сукупності джерел коштів банку, які можуть бути спрямовані на інвестиційні цілі.

Також російський науковець О. Алтухова, наводить у своїй роботі схоже на попереднє визначення: "Інвестиційний потенціал комерційного банку — це сукупність власних, залучених та запозичених коштів банку, що спрямовані на інвестиційні цілі" [1, с. 11].

Зазначенні вище тлумачення поняття "інвестиційний потенціал" мають право на існування, хоча кожне з них містить певні недоліки. Так, перше є занадто широким і дещо розмитим, не містить конкретики. Друге, навпаки, є не досить змістовним, зокрема не конкретизує, які саме ресурси може використовувати банк, у якості інвестиційних. У визначенні О. Алтухової не доречно використовується словосполучення "...кошти, спрямовані на інвестиційні цілі". Якщо вони вже спрямовані, то це не потенціал, а інвестиційна діяльність.

Розглянувши вищезазначені тлумачення пропонуємо таке: інвестиційний потенціал банків — це сукупність строкових ресурсів, які банк має намір розмістити у високодохідні інвестиційні проекти або цінні папери з метою диверсифікації своєї діяльності та отримання прибутку.

Науковець С. Леонов визначив низку критеріїв, які відрізняють інвестиційну діяльність від кредитної [4, с. 64]. Головні серед них такі:

1. Метою інвестиційної діяльності є отримання доходу з підприємства або інвестиційного проекту, а кредитної — отримання доходу з коштів, що надаються у борг.

2. Гарантія повернення вкладених коштів у інвестиційний проект відсутня, а повернення позики гарантується майном, що надано в заставу. Таким чином, інвестиційна діяльність має вищий ризик.

3. Термін повернення вкладених коштів за інвестиційної діяльності чітко невизначений, а при кредитуванні строк сплати боргу та процентів за ним визначається договором.

Зважаючи на ці відмінності, можна стверджувати, що інвестиційний потенціал — це спроможність банку розмістити свої ресурси у високоризикові активи з терміном повернення, який неможливо чітко визначити, з метою отримання прибутку.

Оскільки строк повернення є невизначеним, то можна стверджувати, що для інвестиційної діяльності банки використовують переважно строкові ресурси з терміном не менше 1 року. Тобто мова йде про стабільну частину пасивів. У даному випадку не застосовуються ресурси, що були запозичені на міжбанківському ринку, адже вони є короткостроковими й дорогими, а прибутки від інвестиційних проектів є також невизначеними.

Визначивши сутність інвестиційного потенціалу, необхідно розглянути підходи до його вимірювання.

Російські економісти І. Рикова та О. Андреева запропонували у своїй статті таку модель [6, с. 35]:

$$ИП = ИП_{нетто} + ((\sum_{i=1}^n O_{акт} - \sum_{i=1}^n O_{акт} \times R_{\text{н}})) + (\sum_{j=1}^m O_{фз} - \sum_{j=1}^m O_{фз} \times R_{\text{ф}} - \sum_{j=1}^m O_{фз} \times S_{\text{ф}}) + (\sum_{j=1}^m O_{фр} - \sum_{j=1}^m O_{фр} \times R_{\text{н}}) + (Лма - 0,15 \times Лма)), \tag{1}$$

- де ИП — розмір інвестиційного потенціалу банку, гр. од.;
- ИП_{нетто} — обсяг залучених коштів комерційного банку, гр. од.;
- O_{юлі} — залишки за і-тими рахунками юридичних осіб, гр. од.;
- O_{флі} — залишки за j-тими рахунками фізичних осіб, гр. од.;
- O_{фрj} — залишки за j-тими рахунками нерезидентів, гр. од.;
- R_ю — норма резервування за залученими коштами юридичних осіб, %;
- R_ф — норма резервування за залученими коштами фізичних осіб, %;
- R_н — норма резервування за рахунками нерезидентів, %;
- S_ф — норма відрахування до системи страхування вкладів по j-тим рахункам фізичних осіб, %;
- Л_{ма} — розмір високоліквідних активів, гр. од.;
- 0,15 — ліміт високоліквідних активів, відповідно до вимог Банку Росії.

На макrorівні прийнято визначати потенціал банківської системи за таким індикатором, як співвідношення сукупних активів банківської системи до ВВП. На думку О. Барановського, цей показник в Україні має перевищувати 100% [5, с. 418].

Ще один вітчизняний вчений М. Дмитренко пропонує визначати інвестиційний потенціал за такою формулою [2, с. 239]:

$$ИП = \sum_{i=1}^n \frac{\text{Кредити у галузь}_i}{\text{Валова додана вартість галузі}_i} = \frac{\text{Кредити, що надані нефін. корп.}}{ВВП} \tag{2}$$

Ця формула також визначає інвестиційний потенціал на макrorівні, але враховуючи обсяг кредитів, що можуть бути надані у певну галузь народного господарства.

Російський науковець О. Алтухова у своїй праці "Інвестиційний потенціал комерційного банку" розрахунок для визначення цього потенціалу не наводить, але зазначає, що джерелами формування інвестиційного потенціалу є статутний капітал, стабільна частина депозитів фізичних та юридичних осіб, залишки на рахунках юридичних осіб, кошти від емісії власних цінних паперів.

З думкою, російського економіста, що статутний капітал є джерелом формування інвестиційного потенціалу можна посперечатися, адже власний капітал банку відіграє переважно захисну функцію і його спрямовують на придбання основних фондів.

З огляду вищесказаного і спираючись на визначення інвестиційного потенціалу банку, яке наведено вище, пропонуємо таку формулу для його розрахунку:

$$\Pi = \sum_{i=1}^n (D_{\text{юр.ос.}} - D_{\text{юр.ос.}} \times P_{\text{юр.ос.}}) + \sum_{i=1}^n (D_{\text{ф.ос.}} - D_{\text{ф.ос.}} \times P_{\text{ф.ос.}}) + \sum_{i=1}^n (C_{\text{отр.}} - C_{\text{отр.}} \times P_C) + Z_{\text{п.р.}} \quad (3),$$

де і — окремі рахунки фізичних та юридичних осіб, одиниць;

$D_{\text{юр.ос.}}$ — кошти на строкових рахунках юридичних осіб, грн.;

$P_{\text{юр.ос.}}$ — норма резервування за депозитами юридичних осіб, %;

$D_{\text{ф.ос.}}$ — кошти на строкових рахунках фізичних осіб, грн.;

$P_{\text{ф.ос.}}$ — норма резервування за депозитами фізичних осіб + норма відрахувань до ФГВФО, %;

$C_{\text{отр.}}$ — субординований борг, що отриманий, грн.;

$P_{\text{сб}}$ — ставка резервування за субординованим боргом, грн.;

$Z_{\text{п.р.}}$ — стабільні середньорічні залишки на поточних рахунках, що є постійною величиною протягом року, грн.

Ця формула може бути застосована для визначення інвестиційного потенціалу окремої банківської установи. Відповідно, для визначення інвестиційного потенціалу за банківською системою загалом, необхідно знайти суму індивідуальних значень кожного банку. З одного боку, цей підхід є трудомістким для розрахунку, але він більш точний, ніж інші існуючі підходи, а за допомогою застосування прикладних програм, наприклад, MS Excel, затрати часу на обчислення інвестиційного потенціалу значно зменшуються.

Практичне значення запропонованого підходу до визначення інвестиційного потенціалу дозволяє підвищити ефективність діяльності фінансово-кредитної установи за рахунок вкладання коштів у високорентабельні інвестиційні проекти. Також це дозволить розширити спектр банківських активних операцій, серед яких сьогодні переважає традиційне кредитування.

ВИСНОВКИ

За підсумком проведеного дослідження було встановлено наступне:

1. Інвестиційний потенціал банків — це сукупність строкових ресурсів, які банк має намір розмістити у високодохідні інвестиційні проекти або цінні папери з метою диверсифікації своєї діяльності та отримання прибутку. Доведено, що відмінність між поняттями "кредитний потенціал" та "інвестиційний потенціал" існує, оскільки інвестиційна й кредитна діяльність не є тотожними і відрізняються за рядом критеріїв.

2. Розглянуто існуючі підходи до вимірювання інвестиційного потенціалу банків. Встановлено, що ці підходи є недосконалими, що спонукає до пошуку нових способів розрахунку інвестиційного потенціалу банківських установ.

3. Запропоновано розраховувати інвестиційний потенціал за формулою, що є удосконаленням моделі І. Рикової та О. Андреянової. Ця формула, на відміну від існуючих, враховує не всі кошти на рахунках фізичних та юридичних осіб, а саме строкові, що є більш стабільними. Також до складу джерел формування інвестиційного потенціалу додано субординований борг, як особливу частину власного капіталу, та постійні залишки на поточних рахунках, що є незмінними протягом року.

Література:

1. Алтухова Е.В. Инвестиционный потенциал коммерческого банка: автореф. на соискание науч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 "Финансы, денежное обращение, кредит" / Е.В. Алтухова. — М., 2008. — 24 с.

2. Дмитренко М.Г. Макроекономічні індикатори як стратегічні орієнтири розвитку інвестиційного потенціалу банківської системи України / М.Г. Дмитренко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. — Харків, 2012. — Вип. 1 (12). — С. 233—242.

3. Леонов С.В. Інвестиційний потенціал банківської системи: теоретичні основи формування та оцінки з позиції системного підходу / С.В. Леонов // Розвиток фінансових методів державного управління національною економікою: зб. наук. праць. Серія Економіка / ДонДУУ. — Донецьк, 2009. — Вип. 127. — С. 280—289.

4. Леонов С.В. Порівняльний аналіз кредитної та інвестиційної діяльності банків в контексті використання їх інвестиційного потенціалу / С.В. Леонов // Міжнародна науково-практична конференція "Наука в інформаційному просторі": зб. наук. праць. — Дніпропетровськ, 2008. — Т. 1. — С. 62—65.

5. Розвиток банківської системи України: монографія / за ред. д-ра екон. наук О.І. Барановського. — К.: Ін-т екон. та прогнозів., 2008. — 584 с.

6. Рыкова И.Н. Оценка инвестиционного потенциала региональных банков (на примере Республики Татарстан) / И.Н. Рыкова, Е.В. Андреянова // Деньги и кредит. — 2011. — № 12. — С. 32—36.

References:

1. Altukhova, E.V. (2008), "Investment potential of commercial bank", Ph.D. Thesis, Finance, monetary circulation, credit, Russian state trade and economic university, Moscow, Russia.

2. Dmytrenko, M.H. (2012), "Macroeconomic indicators as strategic reference points of development of investment potential of a banking system of Ukraine", *Finansovo-kredytna diyalnist': problemy teorii ta praktyky*, vol. 1, no. 12, pp. 233—242.

3. Lieonov, S.V. (2009), "Investment potential of banking system: theoretical bases of formation and estimation from the position of systemic approach", *Rozvytok finansovykh metodiv derzhavnoho upravlinnia natsional'noiu ekonomikoiu*, no. 127, pp. 280—289.

4. Lieonov, S.V. (2008), "Comparative analysis of credit and investment activity of banks in context of their investment potential usage", *Nauka v informatsijnomu prostori*, vol. 1, pp. 62—65.

5. Baranovs'kyj, O.I. and other (2008), *Rozvytok bankivs'koi systemy Ukrainy [Development of Ukrainian banking system]*, Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia, Kyiv, Ukraine.

6. Rykova, I.N. and Andreyanov, E.V. (2011), "Assessment of investment potential of regional banks (on the example of the Republic of Tatarstan)", *Den'gi i kredit*, vol. 12, pp. 32—36.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2014 р.